

НАПРЯМ «МУЗЕЄЗНАВСТВО. ПАМ'ЯТКОЗНАВСТВО»**Розділ I. МУЗЕЄЗНАВСТВО. ПАМ'ЯТКОЗНАВСТВО****Part I. MUSEUM STUDIES. MONUMENT STUDIES**

УДК 069:004(477)

**РОЛЬ МУЗЕЇВ ТА КУЛЬТУРНИХ ІНСТИТУЦІЙ У ЗБЕРЕЖЕННІ ТА ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ
КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В ЦИФРОВУ ЕПОХУ**

Лариса КАПІТАН – доктор історичних наук, професор
в. о. ректора, Мукачівський державний університет, Мукачево
<https://orcid.org/0000-0001-5035-8164>
<https://doi.org/10.35619/ucpmk.51.1098>
L.Kapitan@mail.msu.edu.ua

Яна ТОВТИН – кандидат історичних наук, доцент,
Мукачівський державний університет, Мукачево.
<https://orcid.org/0000-0003-2687-7380>
Tovtyn.Ya@msu.edu.ua

Стаття досліджує сучасні практики збереження культурної спадщини музеями і закладами культури в контексті цифрової трансформації. Мета дослідження полягає в обґрунтуванні ролі музейних установ і культурних інституцій як провідних осередків збереження, репрезентації та суспільної актуалізації матеріальної й нематеріальної спадщини з урахуванням впливу технологічних інновацій і соціокультурних трансформацій. Методологічну основу дослідження становить міждисциплінарний підхід, що інтегрує культурологічний, музеєзнавчий і комунікаційний аналіз із застосуванням методів компаративістики, системного та контент-аналізу. Отримані наукові результати засвідчують, що сучасна парадигма збереження культурної спадщини трансформується від моделі статичного зберігання артефактів до концепції процесуального збереження смислів, у межах якої музеї реалізують функцію медіаторів між історичною пам'яттю та сучасністю. Аргументовано, що цифрові технології (віртуальна та доповнена реальність, тривимірне моделювання, віртуальні репозитарії) суттєво розширюють доступність спадщини та формують якісно нову модель музейного досвіду. Виявлено ризики деконтекстуалізації та комодифікації культурних практик, що актуалізують необхідність етичного кураторства та активної участі спільнот. Доведено, що ефективне збереження спадщини вимагає створення партнерських екосистем між культурними інституціями, науковими центрами та IT-платформами. Практична значущість дослідження визначається ідентифікацією інноваційних моделей інтеграції цифрових технологій у музейну практику, які можуть бути імplementовані для створення віртуальних експозицій, мистецьких проєктів і систем моніторингу культурної активності. Результати мають прикладний потенціал для формування національних стратегій цифровізації культурної спадщини. Перспективи подальших наукових розвідок пов'язані з розробкою механізмів етичного управління культурними даними та дослідженням можливостей застосування штучного інтелекту й технології блокчейн у процесах документування, репатріації та захисту культурної спадщини.

Key words: музеї, культурні інституції, культурні комунікації, культурна спадщина, цифрова трансформація, національна ідентичність.

Постановка проблеми. У добу глобальної цифровізації, коли інформаційні потоки сформували нову реальність людського сприйняття, музеї та культурні інституції перетворилися як на сховища матеріальних артефактів і пам'яті минулих епох, так і живі платформи для збереження, культурної спадщини. Вони перетворюються на інтелектуальні центри, що поєднують наукові дослідження, мистецьку інтерпретацію та інноваційні цифрові технології задля збереження культурного коду людства. У межах культурного дискурсу музеї виконують подвійну функцію, адже вони одночасно зберігають автентичність матеріальних цінностей і створюють умови для їх віртуального відтворення, цифрового архівування та популяризації у глобальному комунікаційному просторі. Саме у цифрову епоху виникає потреба у визначенні нових ролей і функціональних відмінностей як для музеїв так і закладів, що перейняли на себе відповідальність не лише за збереження, а й за актуалізацію культурної спадщини у свідомості сучасної людини. Дослідження цих аспектів є вкрай актуальним для розуміння того, як у ХХІ столітті музеї трансформуються у глобальні центри культурної комунікації, пізнання й духовного взаєморозуміння.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Аналіз наукового доробку засвідчує, що дослідницька проблематика структурується довкола кількох концептуальних осей: міжкультурної комунікації, культурної політики, формування ідентичності та особливостей академічного музейництва. Переважна більшість науковців (Ковбаса В., Сус І. [4], Мендоса Х. М., Талавера А. С. [16], Раджан Н. [18]) представляє музей як

комунікативний простір, що забезпечує діалог між різними соціокультурними спільнотами й генераціями. При цьому наголос йде на той компонент, що експозиційні стратегії та візуальні репрезентації виступають медіаторами колективної пам'яті, спроможні не лише відобразити культурну складову, а й здійснити рефлексію щодо присутності минулого в сучасному часі. Водночас окремий масив досліджень (Потапенко В. [6], Якоб А., Харун Н. [19]) фіксує переорієнтацію дослідницької уваги на політику збереження спадщини, інституційні механізми її охорони та інструментарій культурної дипломатії. Також відзначаємо здобутки Кулиняк М. [5], Абідун О. Д., Абідун Ф. [14], в розвідках яких йдеться про подвійну природу музейних практик: як просторів репрезентації соціокультурних ідентичностей і, водночас, як арен їхньої трансформації під впливом технологічних інновацій, очікувань аудиторії та ринкових імперативів. Утім, слід констатувати наявність низки наукових позицій, що підтверджують: попри збереження музеями та культурними закладами статусу осередків трансляції культурного коду й національної ідентичності, їхній потенціал може бути реалізований за умови застосування змішаних методологічних підходів, практик співпраці з носіями автентичних традицій і впровадження прозорих протоколів кураторської відповідальності, що трансформує роль музею з інституції меморіалізації в інфраструктуру суспільного пізнання.

Мета статті – дослідити функціональне і змістовне значення музеїв і культурних інституцій у збереженні, репрезентації та суспільної актуалізації культурної спадщини в контексті цифровізації сучасного соціокультурного простору.

Виклад результатів дослідження. Реальність така, що проблема збереження культурної спадщини набула вже іншого змісту, адже йдеться не лише про охорону матеріальних пам'яток, а й про збереження нематеріальних форм культури: живих практик, знань, традицій, обрядів і мистецьких виразів, що становлять духовну тканину людства. Концепція нематеріальної культурної спадщини (НКС), визначена ЮНЕСКО у 2003 році, охоплює широкий спектр культурних проявів, від усних традицій, фольклору, святкових ритуалів і обрядових дійств до ремесел, кулінарної спадщини, народного мистецтва та знань про природу і космос. Її значення виходить далеко за межі етнографічного інтересу, адже саме через ці живі форми культури людство передає свої цінності, моральні орієнтири та відчуття приналежності до певної спільноти.

Загрози і виклики ролі функціонуванню музеїв і культурних інституцій. Попри очевидну цінність, культурна спадщина перебуває під постійною загрозою втрати через інтенсивні соціальні зміни, зокрема урбанізацію, міграцію, стандартизацію способу життя та культурну уніфікацію. Поширення глобальних мас-медіа, комерціалізація культурних продуктів і цифрові платформи часто призводять до витіснення локальних традицій глобальними культурними шаблонами. Нові покоління, орієнтовані на швидке споживання інформації, часто втрачають інтерес до традиційної культури, що ускладнює передачу знань між поколіннями. Також важливо, що культурна спадщина є живою, динамічною системою знань і навичок, що постійно еволюціонує відповідно до змін соціального, економічного та природного середовища [1; 92]. Саме тому її збереження вимагає гнучких підходів, що поєднують традиційні форми передачі з новітніми технологічними рішеннями. На відміну від матеріальних об'єктів, нематеріальна спадщина не може бути «законсервована» чи виставлена у вітрині, адже вона існує лише у практиці, живій взаємодії людей, у контексті певної громади.

Найбільші загрози для культурної спадщини пов'язані з процесами глобалізації, урбанізації та культурної стандартизації. Масове поширення інформаційних технологій, з одного боку, забезпечує швидкий обмін знаннями, а з іншого – призводить до домінування універсальних культурних зразків, що витісняють місцеву специфіку. Міграція населення до міст послаблює зв'язок між поколіннями, розриває традиційні соціальні структури, в межах яких передавалися ремесла, фольклор чи звичаї. У цих умовах музеї й культурні інституції мають стати ключовими центрами, покликаними документувати, популяризувати й відтворювати культурні практики, забезпечуючи їхню стійкість і життєздатність у нових соціальних реаліях [10; 115-116].

Традиційно музеї зосереджували свою діяльність на збереженні матеріальних об'єктів, як то картини, археологічні артефакти, історичні документи. Однак сучасна концепція музеєзнавства радикально розширила ці межі, визнавши важливість живих традицій як невід'ємної складової культурного надбання [12; 152-153]. Сьогодні музеї позиціонують себе не лише як сховища, а й як активні учасники процесів збереження та популяризації культурної спадщини; вони активно працюють у партнерстві з громадами-носіями культури.

Нові ролі для музею і культурного закладу. У багатьох країнах світу музеї впроваджують так звані партисипативні підходи, що передбачають безпосередню участь місцевих спільнот у створенні експозицій. На нашу думку, це має допомогти уникати спотворення культурного контексту та забезпечити автентичність подачі матеріалу. Прикладом таких практик стали екомuzeї, де мешканці самі виступають кураторами власної історії, представляючи не лише предмети, а й способи життя, професійні

навички та колективну пам'ять. Подібні проекти показують, що музей може стати не інституцією, що лише «збирає» минуле, а майданчиком для осмислення сучасності крізь призму історії [3; 43].

Не менш актуальним напрямом стала і інтерактивна освіта. Проведення майстер-класів, творчих воркшопів і освітніх програм за участю носіїв традицій сприяє передачі знань у живому форматі. Відвідувачі закладів культури отримують унікальну можливість не просто спостерігати, а безпосередньо долучатися до творчого процесу, опановувати техніки народного ремесла, традиційного співу чи танцю. Вважаємо, що за таких подій, музейна діяльність переходить від пасивного споглядання до активної взаємодії, що зміцнює зв'язок між поколіннями і відроджує інтерес до автентичних культурних форм.

Передові технологічні рішення відкрили перед музеями безпрецедентні можливості у сфері збереження й популяризації культурної спадщини. Використання віртуальної та доповненої реальності (VR/AR) стало можливістю для створення інтерактивного простору, в якому відвідувач може зануритися у світ обрядів, музики, театральних дійств або ремесел, що зникли з повсякденного життя. Наприклад, за допомогою VR-технологій можна відтворити церемонії, що більше не проводяться, або показати процес виготовлення традиційного одягу в 3D-форматі. Крім всього цього, процес оцифрування культурних архівів стає стратегічно важливим для захисту спадщини нації. Музеї створюють мультимедійні бази даних, які містять записи усних переказів, музичних творів, відеоматеріали про народні танці та ремісничі техніки тощо. Цифрові архіви не лише фіксують культурні практики, але й забезпечують глобальний доступ до них, і паралельно сприяють збереженню різноманіття культурних проявів у світовому масштабі [13].

Серед передових прикладів: онлайн-платформи Google Arts & Culture та Smithsonian Folkways Recordings, що об'єднують музеї, архіви та дослідників для створення відкритих цифрових ресурсів. Користувачі отримують безкоштовну практику вивчення традиційної музики, дивитися документальні фільми або віртуально відвідувати виставки, що передають культурне розмаїття людства. Ми бачимо в цьому нову роль музейної діяльності – від збереження речей до збереження сенсів.

Для роботи сучасного музею одну з головних ролей стала відігравати сценографія – мистецтво побудови експозиційного простору, який не лише демонструє, але й занурює відвідувача у світ культурних практик. Музеї дедалі частіше відмовляються від статичної форми показу й звертаються до мультимедійних інсталяцій, звукових ландшафтів, проєкцій і сенсорних технологій. Завдяки цим рішенням і технікам музей стає багатовимірним простором, де можна не лише побачити, а й відчутися/почути музику, торкнутися фактури матеріалів. І цьому вбачаємо нову логіку музейного досвіду: відвідувач більше не є спостерігачем, а стає учасником культурної дії, переживає емоційний контакт із традицією [5; 224-225]. Подібна модель має підсилити як педагогічний, так і соціокультурний ефект відвідування музею, адже включає не лише інтелектуальне, а й сенсорне сприйняття.

Попри позитивні зрушення, інтеграція культурної спадщини в музейну практику супроводжується низкою складних питань. Одним із них є де-контекстуалізація, коли жива традиція втрачає свій первісний сенс, коли вона переноситься у чисте музейне середовище [8; 23]. Наприклад, ритуальні дійства, відірвані від духовного контексту, перетворюються на декоративні вистави, що спотворюють їхню справжню природу. Ще однією загрозою є фольклоризація, коли складні культурні явища подаються у спрощеному вигляді, пристосованому до очікувань туристів або масової аудиторії.

Також виникають питання авторського права та етичної репрезентації. Кому належить культурна традиція – музею, який її зберігає, чи спільноті, яка її створила? Хто має право вирішувати, як саме вона буде представлена? Відповіді на ці питання вимагають чіткої політики партнерства між музеями та громадами-носіями спадщини.

Перспективи розвитку: співпраця, інновації та участь. Майбутнє збереження культурної спадщини має полягати у колаборації між музеями, громадами, науковими установами й технологічними платформами. Тільки у взаємодії цих акторів можливим стане створення живої системи охорони культурних практик, де музеї і культурні інститути будуть виконувати роль посередників між минулим і майбутнім. Для поточних реалій це означитиме перехід від «музею-архіву» до музею-комунікатора, який не лише демонструватиме культурні надбання, а й створюватиме певне середовище для обміну знаннями, ідеями, творчими ініціативами [11; 165]. Перспективним напрямом буде створення цифрових співтворчих платформ, де самі носії культурної спадщини можуть документувати свої практики, додавати коментарі, ділитися знаннями у форматі відкритого архіву. Таким чином, музей може перетворитися із споживача культурного контенту, на партнера у його створенні [7; 28]. Також відзначаємо і інноваційні технології цифрової епохи: штучний інтелект і блокчейн, адже вони здатні підвищити прозорість і достовірність процесу документування культурної спадщини, забезпечивши захист авторських прав громад.

Кураторство культурних наративів у цифрову епоху. Музеї та культурні інституції сучасності перестають бути накопичувачами історичних артефактів чи художніх цінностей, бо вони перетворюються на складні комунікативні простори, де поєднуються мистецтво, наука, технології та гуманітарне знання. Саме через діяльність кураторів, які формують і впорядковують музейні колекції, відбувається не лише збереження культурної спадщини, але й створення нових способів її осмислення та презентації. Процес кураторства можна розглядати як мистецтво створення «культурних наративів», у якому поєднуються історична достовірність, естетична виразність і здатність до міжкультурного діалогу [2; 55]. Куратори стають провідниками між минулим і сучасністю, між речами й людьми, перетворюючи музейний простір на місце, де артефакти промовляють до відвідувачів мовою історії і певних символів.

Куратор стає своєрідним медіатором між культурною пам'яттю та суспільним сприйняттям. Він наділений особливою відповідальністю – відтворювати цілісний контекст твору, реконструювати його походження, визначити його культурну і духовну вагу, а головне це створити історію, здатну оживити кожен експонат у свідомості відвідувача. Завдяки його роботі музей перетворюється на живий текст, де кожен предмет є фрагментом більшої розповіді про людину, її цінності, пошуки і суперечності. Саме куратор вирішує, у якому контексті буде показаний той чи інший об'єкт, які асоціації викличе композиція виставки, які діалоги виникнуть між епохами, культурами й поколіннями [15; 106-107].

Завдяки цифровим технологіям куратор сьогодні отримує принципово нові інструменти для створення культурних оповідей. Віртуальні тури, інтерактивні каталоги, 3D-моделювання експонатів і цифрові архіви дозволяють формувати багатовимірні наративи, де поєднуються візуальні, аудіальні й текстові складові. Це може перетворити музейний простір, зробити його більш відкритим і доступним для мільйонів людей по всьому світу, які можуть долучатися до культурної спадщини, не виходячи з дому. Водночас така цифровізація ставить перед нові виклики – як зберегти автентичність артефактів, не втрачаючи емоційного зв'язку з глядачем; як створити цифрову копію, що не стане лише технічним зображенням, а продовжувати передавати дух і ауру оригіналу [18; 5].

Кураторська робота це також процес осмислення зв'язку між митцем і його добою. Вона допомагає відвідувачеві побачити у творі мистецтва не лише естетичну красу, а й культурну динаміку, соціальні умови, духовні пошуки, що породили цей твір. Виставки, спроектовані з глибоким розумінням історичного контексту, стають своєрідними лабораторіями культури, де минуле співіснує із сучасністю, а мистецтво постає як жива мова спілкування між епохами. Куратори створюють нові простори взаємодії, де глядач не є пасивним спостерігачем, а активним учасником процесу інтерпретації, здатним долучитися до спільного переосмислення спадщини.

Однією з тенденцій сучасного кураторства є прагнення до інклюзивності та культурної чутливості. Музей у XXI столітті вже не може залишатися місцем, де панує одна культурна перспектива. Він має стати простором діалогу, у якому представлені різні голоси, досвід та ідентичність. Інклюзивність у музейній практиці означає визнання рівної цінності різних культур і спільнот, відкритість до альтернативних історій та переосмислення усталених наративів. Культурна чутливість, це не лише етична позиція, а й необхідна умова формування довіри між музеєм і суспільством. Вона передбачає глибоку повагу до походження експонатів, до духовних традицій, які вони уособлюють, і до тих спільнот, що є їхніми носіями [9].

Куратори все частіше виступають не лише як науковці, а як культурні дипломати, які ведуть складний діалог між минулим і сучасністю, між різними народами й цивілізаціями. Вони розробляють нові підходи до експонування артефактів, що враховують не лише естетичний аспект, а й етичний вимір: питання походження предметів, їх повернення (репатріації), законності володіння та моральної відповідальності перед тими культурами, які ці об'єкти створили.

Завдяки такому підходу музеї набувають функції не лише центрів збереження, а й інституцій, що сприяють формуванню глобальної свідомості, толерантності й співчуття. Вони створюють простір для переосмислення історії без упереджень, для визнання внеску різних культур у спільну цивілізаційну спадщину [17]. У своїй суті музей є ареною діалогу між культурами, і куратор є режисером цього діалогу, що формує контекст, добирає засоби вираження, задає тон і ритм сприйняттю.

Сучасне кураторство базується також на принципах співтворчості. У багатьох проєктах куратори працюють у тісній взаємодії з місцевими громадами, митцями, дослідниками та етнографами, що дозволяє створювати виставки, які не лише інформують, а й об'єднують. У такому підході музей перестає бути монологічним і він стає діалогічним, відкритим до взаємного обміну ідей і досвіду. Цифрові інструменти реально посилюють цей ефект, адже дозволяють інтегрувати у виставковий простір голоси різних спільнот, коментарі відвідувачів, інтерактивні елементи, що формують колективну історію у реальному часі.

Висновки. Результати дослідження засвідчують, що сучасна парадигма осмислення культурної спадщини закономірно трансцендує межі матеріально-речової сфери, послідовно інкорпорує нематеріальні форми культурного вираження – актуалізовані практики, традиційні знання, ритуальні дії, усну словесність та художні експресії, онтологічна природа яких визначається їхнім існуванням у площині міжсуб'єктної взаємодії та соціокультурних контекстів. Відтак збереження таких форм вимагає не статичних консерваційних підходів, а процесуально орієнтованих стратегій, у межах яких музеї та культурні інституції переосмислюють власну місію, трансформуючись від репозитаріїв артефактів до фасилітаторів міжгенераційної трансмісії і модераторів культурного діалогу.

Підтверджено, що інтеграція цифрових технологій суттєво розширює можливості доступу до нематеріальної спадщини, трансформуючи музейний досвід від пасивної рецепції до режиму іммерсивної інтеракції, що відчутно посилює освітній і комунікативний потенціал музею і закладу культури. Визначено, що ефективна цифровізація музейної практики має базуватися на етичних принципах автентичності, якісній сценографічній розробці, стандартизації метаданих і застосуванні надійних метрик оцінки впливу на рівень знань, ступінь залучення аудиторії та розвиток міжкультурної комунікації.

Встановлено, що загрозами для культурної спадщини в сучасній музейній практиці виступають процеси деконтекстуалізації та фольклоризації, внаслідок яких живі культурні традиції редукуються до видовищних форм, відчужуються від своїх духовних і соціальних основ і, як наслідок, втрачають первинне символічне значення. Мінімізація цих ризиків має відбуватися через впровадження транспарентних протоколів кураторської відповідальності, обов'язкового залучення спільнот-носіїв до процесів прийняття рішень, правових механізмів колективного авторства та справедливого розподілу вигод, політик етичної репрезентації, управління даними та цифровими правами, а також процедур верифікації походження, репатріації та інформованої згоди.

Аргументовано, що найвищу результативність демонструють інституційні моделі, у межах яких музеї та культурні заклади функціонують як комунікативні центри та платформи співтворчості, консолідуючи громади, дослідників і технологічних партнерів у довгострокові екосистеми колективного збереження спадщини. У таких моделях практики спільного кураторства, резиденційні програми для носіїв традицій, живі архіви та цифрові колаборативні платформи забезпечують міжгенераційну трансмісію знань, активну партиципацію аудиторій і формування нових компетентностей. Паралельно культурні інституції мають імплементувати системи моніторингу впливу, індикатори якості взаємодії та механізми відкритої комунікації, що сприяє трансформації музею з архіву минулого у медіатора між традицією та інновацією і гаранта культурної сталості суспільства.

Список використаної літератури

1. Біркова О. Історико-культурна спадщина України: цифрові технології збереження та популяризація в умовах воєнних дій. *Наук.-теорет. альм. «Грані»*. 2023. Т. 26, № 5. С. 90-94. DOI: 10.15421/1723106.
2. Кадол О. Роль музеїв у збереженні культурної спадщини України в умовах воєнних викликів. *Філософія та управління*. 2025. № 1 (5). С. 51-58. <https://doi.org/10.70651/3041-248X/2025.1.06>.
3. Казначеева Л. М., Тюска В. Б. Захист культурних цінностей у музеях України в час повномасштабного вторгнення: міжнародна підтримка. *Вісник Нац. акад. керівних кадрів культури і мистецтв: наук. журн.* 2025. № 1. С. 40-45. DOI: 10.32461/2226-3209.1.2025.327864.
4. Ковбаса В., Сус І. Локальні музеї та їх роль у збереженні культурно-історичної спадщини (на прикладі Залозецького краєзнавчого музею). *Тези доповіді III Міжнар. наук.-практ. конф. «Культурна спадщина: інноваційні підходи та сталий розвиток»*. Львів, 2024. С. 68-75.
5. Кулиняк М. Цифрова культурна спадщина як феномен цифрової культури. *Культурологічний альм.* 2022. Вип. 3. С. 218-227. DOI: 10.31392/cult.alm.2022.3.28.
6. Культурна спадщина та національна безпека: аналіт. доп. / [В. Потапенко, Ю. Тищенко, Ю. Каплан та ін.]; за ред. В. Потапенка. Київ : НІСД, 2023. 58 с. <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2023.08>.
7. Лебідь Т. П. Електронна культура: досягнення та вектори розвитку. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 4. С. 22-32. DOI: 10.32461/2409-9805.4.2023.293968.
8. Надольська В., Гаврилюк С. Музеї і нематеріальна культурна спадщина. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. Вип. 63. Т. 2. С. 16–24. DOI: 10.24919/2308-4863/63-2-3.
9. Панас Н. Б. Музеї XXI століття в умовах глобалізації: нові смисли, виклики та тенденції. *Historical and Cultural Studies*. 2016. Vol. 3, № 1. С. 93-96. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2018/jan/7736/18.pdf>.
10. Поливач К. А. Культурна спадщина та її вплив на розвиток регіонів України / Наук. ред. Руденко Л.Г. Київ : Ін-т географії НАН України, 2012. 208 с.
11. Рішняк О. Культурна спадщина у воєнному конфлікті: міжнародний досвід другої половини XX – початку XXI ст. та українська дійсність. *Український історичний журн.* 2022. № 4. С. 159–173. <https://doi.org/10.15407/uhj2022.04.159>.

12. Тарангул Л. М., Чернікова І. В., Дрогомирецька Л. Р. Збереження історико-культурної спадщини України як чинник національної ідентичності. *Культурологічний альм.* 2024. № 1. С. 147–159. DOI: 10.31392/cult.alm.2024.1.18.
13. Шимкова І., Цвілик С., Марущак О., Глуханюк В. Цифрова трансформація музеїв як інноваційний метод збереження та популяризації культурної спадщини України в контексті світових тенденцій. *Мистецтво в культурі сучасності: теорія та практика навчання.* 2025. Т. 1, № 5. С. 85–92. DOI: 10.31652/3041-1017-2025 (5-1)-10.
14. Abiodun O. D., Abiodun F. The Role of Cultural Heritage Museums in Community Development. University of Cologne. 2024. March. DOI: 10.13140/RG.2.2.15495.20640.
15. Baba M., Ghouati S. The Role of Museums in Preserving Intangible Cultural Heritage: Between Transmission and Innovation. *International Journal of Humanities and Educational Research (IJHER).* 2025. Vol. 7. no. 2. P. 100–110. DOI: 10.47832/2757-5403.31.7.
16. Mendoza H. M., Talavera A. S. Governance Strategies for the Management of Museums and Heritage Institutions. *Heritage.* 2025. Vol. 8. № 4. Article 127. DOI: 10.3390/heritage8040127.
17. Mutoni U. The Role of Museums in Shaping Cultural Heritage. *Eurasian Experiment Journal of Humanities and Social Sciences (EEJHSS).* 2025. Kampala International University Researchcentre. Available at: https://kiu.ac.ug/assets/publications/3415_the-role-of-museums-in-shaping-cultural-heritage.pdf.
18. Rajan N. The Role of Museums in Preserving and Displaying Cultural Heritage through Art. *Shodh Sagar Journal of Language, Arts, Culture and Film.* 2024. Vol. 1. No. 1. P. 1–6. <https://doi.org/10.36676/jlacf.v1.i1.1>.
19. Yaacob A. A., Harun N. Z. The Role of Museums in Advancing the Preservation of Historical Sites as Cultural Heritage. *Jurnal Kejuruteraan.* 2025. Vol. 37. no. 2. P. 657–665. DOI: 10.17576/jkukm-2025-37(2)-09.

References

1. Birova, O. Istoryko-kul'turna spadshchyna Ukrainy: tsyfrovi tekhnolohii zberezhenia ta populiaryzatsiia v umovakh voiennykh dii [Historical and cultural heritage of Ukraine: Digital preservation technologies and popularization during wartime]. *Naukovo-teoretychnyi al'manakh «Hrani»*. Scientific-Theoretical Almanac «Grani», 2023. 26 (5). P. 90–94. <https://doi.org/10.15421/1723106> [in Ukrainian].
2. Kadol O. Rol' muzeiv u zberezheni kul'turnoi spadshchyny Ukrainy v umovakh voiennykh vyklykiv [The role of museums in preserving Ukraine's cultural heritage under wartime challenges]. *Filosofia ta upravlinnia – Philosophy and Management*, 2025 1 (5). P. 51–58. <https://doi.org/10.70651/3041-248X/2025.1.06> [in Ukrainian].
3. Kaznacheieva L. M., & Tiiska, V. B. Zakhyst kul'turnykh tsinnosti u muzeiakh Ukrainy v chas povnomasshtabnoho vtronnennia: mizhnarodna pidtrymka [Protection of cultural values in Ukrainian museums during the full-scale invasion: International support]. *Visnyk Natsional'noi akademii kerivnykh kadrov kul'tury i mystetstv: naukovyi zhurnal*, 2025. *Herald of the National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts: Scientific Journal*, (1). P. 40–45. <https://doi.org/10.32461/2226-3209.1.2025.327864> [in Ukrainian].
4. Kovbasa V., & Sus I. Lokal'ni muzei ta ikh rol' u zberezheni kul'turno-istorychnoi spadshchyny (na prykladi Zalozets'koho kraieznachchoho muzeiu) [Local museums and their role in preserving cultural-historical heritage (the case of Zalozetskyi Local History Museum)]. *Tezy dopovidi III Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii «Kul'turna spadshchyna: innovatsiini pidkhody ta stal'yi rozvytok» – Proceedings of the 3rd Int. Scientific-Practical Conf. «Cultural Heritage: Innovative Approaches and Sustainable Development»*. Lviv, 2024. P. 68–75 [in Ukrainian].
5. Kulyniak M. Tsyfrova kul'turna spadshchyna yak fenomen tsyfrovoy kul'tury [Digital cultural heritage as a phenomenon of digital culture]. *Kul'turolohichnyi al'manakh – Culturological Almanac*, 2022. (3). P. 218–227. <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2022.3.28> [in Ukrainian].
6. Potapenko V., Tyshchenko Yu., Kaplan, Yu., et al. *Kul'turna spadshchyna ta natsional'na bezpeka: analitychna dopovid' [Cultural heritage and national security: Analytical report]* (V. Potapenko, Ed.). Kyiv : NISS, 2023. <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2023.08> [in Ukrainian].
7. Lebid T. P. Elektronna kul'tura: dosiahnennia ta vektory rozvytku [Electronic culture: Achievements and development vectors]. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia – Library Science. Document Studies. Informology*, 2023. (4). P. 22–32. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.4.2023.293968> [in Ukrainian].
8. Nadolska V., & Havryliuk S. Muzei i nematerial'na kul'turna spadshchyna [Museums and intangible cultural heritage]. *Aktual'ni pytannia humanitarnykh nauk – Current Issues of the Humanities*, 2023. 63 (2). P. 16–24. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/63-2-3> [in Ukrainian].
9. Panas N. B. Muzei XXI stolittia v umovakh hlobalizatsii: novi smysly, vyklyky ta tendentsii [Museums of the 21st century in the context of globalization: New meanings, challenges and trends]. *Historical and Cultural Studies*, 2016. 3 (1). P. 93–96. <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2018/jan/7736/18.pdf> [in Ukrainian].
10. Polyvach K. A. *Kul'turna spadshchyna ta yii vplyv na rozvytok rehioniv Ukrainy [Cultural heritage and its impact on the development of Ukraine's regions]* (L. H. Rudenko, Sci. Ed.). Kyiv : Instytut heohrafi NAN Ukrainy, 2012. 208 p. [in Ukrainian].
11. Rishniak, O. Kul'turna spadshchyna u voiennomu konflikti: mizhnarodnyi dosvid druhoi polovyny XX – pochatku XXI st. ta ukrains'ka diisnist' [Cultural heritage in military conflict: International experience of the late 20th – early 21st century and Ukrainian reality]. *Ukrains'kyi istorychnyi zhurnal – Ukrainian Historical Journal*, 2022. (4). P. 159–173. <https://doi.org/10.15407/uhj2022.04.159> [in Ukrainian].

12. Tarangul L. M., Chernikova I. V., & Drohomiretska L. R. Zberezhennia istoryko-kul'turnoi spadshchyny Ukrainy yak chynnyk natsional'noi identychnosti [Preservation of Ukraine's historical-cultural heritage as a factor of national identity]. *Kul'turolohichniy al'manakh – Culturological Almanac*, 2024. (1). P. 147–159. <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2024.1.18> [in Ukrainian].

13. Shymkova I., Tsvilyk S., Marushchak O., & Hlukhaniuk V. Tsyfrova transformatsiia muzeiv yak innovatsiinyi metod zberezhennia ta populyaryzatsii kul'turnoi spadshchyny Ukrainy v konteksti svitovykh tendentsii [Digital transformation of museums as an innovative method for preserving and popularizing cultural heritage in the context of global trends]. *Mystetstvo v kul'turi suchasnosti: teoriia ta praktyka navchannia – Art in the Culture of Modernity: Theory and Practice of Teaching*, 2025. 1 (5). P. 85–92. [doi.org/ 10.31652/3041-1017-2025\(5-1\)-10](https://doi.org/10.31652/3041-1017-2025(5-1)-10) [in Ukrainian].

14. Abiodun O. D., & Abiodun F. (March). The Role of Cultural Heritage Museums in Community Development. *University of Cologne*. 2024. [https://doi.org/ 10.13140/RG.2.2.15495.20640](https://doi.org/10.13140/RG.2.2.15495.20640).

15. Baba M., & Ghouati S. The Role of Museums in Preserving Intangible Cultural Heritage: Between Transmission and Innovation. *International Journal of Humanities and Educational Research (IJHER)*, 2025. 7 (2). P. 100–110. <https://doi.org/10.47832/2757-5403.31.7>.

16. Mendoza H. M., & Talavera A. S. Governance Strategies for the Management of Museums and Heritage Institutions. *Heritage*, 2025. 8 (4), Article 127. <https://doi.org/10.3390/heritage8040127>.

17. Mutoni U. The Role of Museums in Shaping Cultural Heritage. *Eurasian Experiment Journal of Humanities and Social Sciences (EEJHSS)*. 2025. kiu.ac.ug/assets/publications/3415_the-role-of-museums-in-shaping-cultural-heritage.pdf.

18. Rajan, N. The Role of Museums in Preserving and Displaying Cultural Heritage through Art. *Shodh Sagar Journal of Language, Arts, Culture and Film*, 2024. 1 (1). P. 1–6. <https://doi.org/10.36676/jlacf.v1.i1.1>.

19. Yaacob A. A., & Harun N. Z. The Role of Museums in Advancing the Preservation of Historical Sites as Cultural Heritage. *Jurnal Kejuruteraan*, 2025. 37 (2). P. 657–665. [https://doi.org/10.17576/jkukm-2025-37\(2\)-09](https://doi.org/10.17576/jkukm-2025-37(2)-09).

UDK 069:004(477)

THE ROLE OF MUSEUMS AND CULTURAL INSTITUTIONS IN THE PRESERVATION AND PROMOTION OF CULTURAL HERITAGE IN THE DIGITAL AGE

Larisa KAPITAN – Doctor of Historical Sciences, Professor
Acting Rector, Mukachevo State University, Mukachevo.

Yana TOVTYN – Candidate of Historical Sciences, Associate Professor,
Faculty of Management and Hospitality Industry,
Mukachevo State University, Mukachevo.

The article examines contemporary practices of cultural heritage preservation by museums and cultural institutions in the context of digital transformation. The purpose of the study is to substantiate the role of museums and cultural institutions as key centers of preservation, representation, and public actualization of both tangible and intangible heritage, taking into account the impact of technological innovations and socio-cultural transformations. The methodological framework of the research is based on an interdisciplinary approach that integrates cultural, museological, and communication analysis with the application of comparative, systemic, and content analysis methods. The obtained scientific results indicate that the modern paradigm of cultural heritage preservation is shifting from a model of static artifact conservation to a concept of processual preservation of meanings, within which museums perform the role of mediators between historical memory and modernity. It is argued that digital technologies (virtual and augmented reality, three-dimensional modeling, virtual repositories) significantly expand access to heritage and create a qualitatively new model of museum experience. The study reveals the risks of decontextualization and commodification of cultural practices, which emphasize the need for ethical curatorship and active community involvement. It is proved that effective heritage preservation requires the creation of partnership ecosystems among cultural institutions, research centers, and IT platforms. The practical significance of the study lies in identifying innovative models of integrating digital technologies into museum practice that can be implemented for the creation of virtual exhibitions, artistic projects, and systems for monitoring cultural activity. The results have applied potential for shaping national strategies for cultural heritage digitalization. Prospects for further research are associated with developing mechanisms of ethical governance of cultural data and exploring the potential use of artificial intelligence and blockchain technologies in the processes of documentation, repatriation, and protection of cultural heritage.

Key words: museums, cultural institutions, cultural communications, cultural heritage, digital transformation, national identity.

Стаття отримана 4.04.2025
Стаття прийнята 20.05.2025
Стаття опублікована 22.12.2025

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>